

Takketale ved modtagelsen af Adam Smith-prisen

Af Bent Blüdnikow

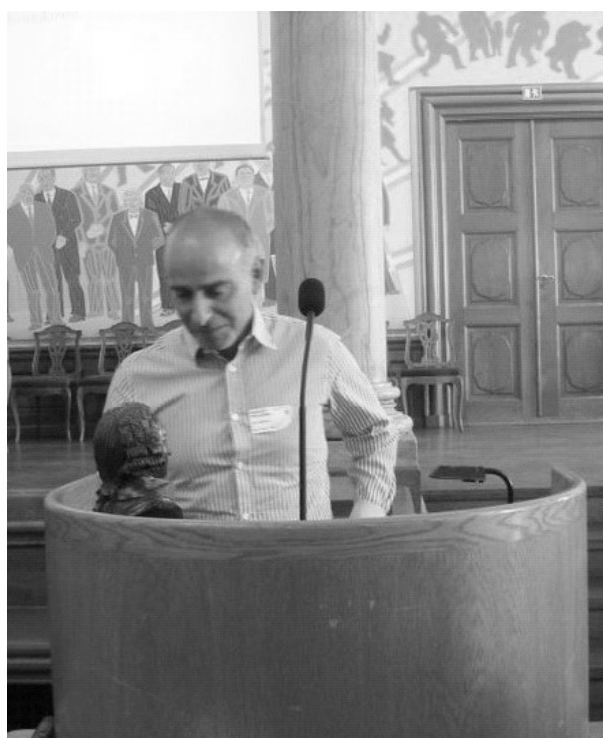
Der er blevet talt meget om værdikampen eller kulturkampen i den borgerlige regerings tid. Egentlig kan jeg ikke forstå den debat, for den værdikamp er blevet ført lige siden 1789 – ja endda tidligere.

Det må være en slags journalistisk kortsyn, der vil gøre denne værdikamp til et spørgsmål om udlændingepolitik, beskatning eller lignende nutidige emner.

Nej, værdikampen har omhandlet helt grundlæggende temaer om demokrati, forståelse af totalitarisme, synet på det 20. århundredes tragedier og synet på både Anden Verdenskrig og Den kolde Krig. Den værdikamp har været kæmpet af forholdsvis få borgerlige debattører, hvor den borgerlige regerings medlemmer var temmelig fraværende. Takket være folk som Henrik Gade Jensen, Peter Kurriild-Klitgaard og Bent Jensen er den kamp blevet vedligeholdt, og i store træk er væsentlige erkendelser nu blevet til almindelig tankegods.

Det kan sikkert være svært for den almindelige avislæser at følge alle debatter om dansk historie og se den røde tråd. Emnerne har jo skiftet over en årrække og dækker både 1970ernes radikalisme, Den Kolde Krig, Anden Verdenskrig, men såmænd også Den franske Revolution, og hvilken betydning den havde for vore politiske grundholdninger. Nu er det ikke sådan, at der eksisterer noget fasttømret borgerligt syn på historien. Jeg taler kun for mig selv, men lad mig nævne nogle af de motiver, der har været afgørende for mig, når jeg igennem godt 20 år har diskuteret disse emner i det offentlige rum. For selvfølgelig handler hver eneste sag om konkrete hændelser og fysiske kilder, men bagved ligger en historieopfattelse, der er præget af tidens ideologier:

1. Den nazistiske og fascistiske bevægelse og regimer og deres uhyrligheder kastede en skygge hen over menneskeheden efter Anden Verdenskrig. Ondskaben blev synonymt med nazismen, gaskamrene og Anne

Franks skæbne. Nazisme og fascisme blev efterfølgende koblet til højrefløjen, som Stalin og venstrefløjen ønskede. Jo mere man dæmoniserede højrefløjen og kobledede de borgerlige til fascismen eller nazismen, jo sværere var det for denne fløj at undslippe historiens skygge.

Om nationalsocialisme og kommunisme så i virkeligheden var afgørende forskellige diskuteres netop nu af en mængde historikere. Men afgørende for vort syn på det 20. århundrede blev, at nazismen og højreradikalismen udgjorde et særligt ondt kapitel af menneskehedens historie, og den vedblev at kaste sin skygge hen over vor historieforståelse såvel som vore politiske handlinger.

For blot 8-10 år siden var det i dansk og europæisk debat ganske umuligt at inddrage venstreradikalismen i forståelsen af massemyrderierne og totalitarismen i Europa. Der lå endnu et skær af "idealisme" over venstreradikalis-

mens bevægelser og regimer. Man talte om stalinismens fejltagelser, og en hel del af debatten om Den store danske Nationalencyklopædi, som den udspillede sig i Berlingske Tidende i 2000-2001, handlede netop om dette forhold, hvorvidt venstreradikalismen og kommunismen bar tragedien i sig og som hovedregel ville føre til undertrykkelse og mord, eller om der var tale om fejl og enkelte stalinistiske afvigelser - så at sige.

Ingen siger, at man skal sætte lighedstegn mellem nazisme og kommunisme, men man skal kunne diskutere ligheder og forskelle. Og jo mere forskningen har gravet frem om bl.a. Maos, Pol Pots, Lenins og Stalins menneskeforagt, jo mere indviklet synes debatten at blive. Tænk blot på, at vi nu ved, at Stalin i begyndelsen af 1950'erne havde forberedt samme skæbne for jøderne, som nazisterne. Hvis det er tilfældet, hvad gør vi så med det, som vi anså for nazismens unikke jødehad?

Kort sagt, hvis vi skal bedømme det 20. århundredes historie på en rimelig og nuanceret måde, så må vi indtage venstreradikalismen på lige fod med den såkaldte højreradikalisme og forstå, at de begge havde andel i det 20. århundredes tragedie – ja endda at kommunisterne myrdede betydelig flere mennesker. Det betyder ikke, at nazismen ikke kan vurderes som i særklasse mere ekstrem, hvilket mange jødiske historikere vil argumentere for.

Denne debat har på ingen måde været nem, for en samlet europæisk og amerikansk venstrefløj har kæmpet imod med næb og klør, hvilket så at sige allerede startede tilbage i 1930'erne med de første bøger om Sovjetunionen, og det er fortsat til vore dage. Men med bl.a. den franske bog "Kommunismens Sortbog" fra 2005 synes en del af denne debat at have taget den rigtige drejning.

Kort sagt er mit motiv med den historiske debat at skabe balance i synet på det 20. århundredes tragedie. Vi kan kun forstå den, hvis vi bringer venstreradikalismen ind i vor historieforståelse på lige fod med højreradikalismen.

2. Der er stadig store følelsesmæssige forskelle på vore reaktioner over for nazismen og kommunismen. Tænk blot på, at Lars von Trier kunne råbe op om sin kommunisme uden nogen hævede et øjenbryn, men i det øjeblik, han sagde, at han havde sympati for nazismen, blev han smidt ud af Cannes. Vore holdninger og historieopfattelse er jo kun delvist et udtryk for vore rationelle tanker. Følelserne er en væsentlig årsag til vor historieforståelse. Tænk blot på, hvor stærk Anne Franks dagbog har virket

på alle i Europa. Og tænk på, at vi forfølger hver eneste nazistiske forbryder til det sidste, mens ikke en eneste kinesisk eller sovjetisk forbryder og bøddel er blevet dømt – bortset fra enkelte i Cambodia.

Hele debatten er også et spørgsmål om at sætte fokus både historisk og følelsesmæssigt på ofrene under kommunismen. Det var ikke fordi, vi ikke havde litteratur om den slags og stærk litteratur endda. Margarete Buber-Neumans lidelser under først nazismen og senere under kommunismen blev faktisk oversat til dansk i 1950'erne, og Evgenija Ginzsburgs fremragende og smertelige Gulagerindringer "Min tunge vandring" var også tidligt til at få fat i på dansk.

Men en fortrængning gjorde, at en bredere forståelse af ofre og bøddler bag Jerntæppet og i kommunistregimerne ikke rigtig indfandt sig.

Det har været en del af mit virke som debatredaktør både på Weekendavisen og siden på Berlingske Tidende vedholdende at holde fast i temaet om ofrene bag Jerntæppet, for kun gennem at vise deres lidelser og fremme værker om dem, kan man påvirke historieforståelsen.

I min tid som debatredaktør bragte jeg den ene kronik efter den anden illustreret med bl.a. de frygtelige fotografier fra Pol Pots regime af unge kvinder og børn, der blev fotograferet kort før deres henrettelse. Meningen var at bringe disse ind i vor historieforståelse og følelsesliv. Ofte har unge mennesker et billede af Anne Frank eller andre ofre for nazismen som deres umiddelbare referenceramme for totalitarismens hærgen i det 20. århundrede, men vi er begyndt at få kinesiske og sovjetiske beretninger, der griber om hjertet, og er med til at bringe disse ofre ind i vor bevidsthed. Tænk blot på Solsjenitsyns bøger eller romanen "Vilde svaner."

Kort sagt er vor historiske debat ikke blot en rationel meningsudveksling, men i høj grad også et spørgsmål om empati og følelser. Det er ingen let debat, for hver gang man gerne vil rykke fokus over på kommunismens ofre, så vil jødiske kredse og venstrefløjen sige, at man relativiserer Holocaust og nazismens ugerninger. Som jeg ser det, er der imidlertid ikke nogen modstrid mellem disse tilsyneladende modstridende interesser. Vi kan godt fortælle om Holocaust samtidig med, at vi beretter om kommunismens masse mord, uden at det fratager ofrene for nazismen noget.

En hel del af disse ofre er i øvrigt nævnt i bogen "Opgøret om den kolde krig", som er blot en lille del af debatten om Den kolde krig, som jeg trykte som debatredaktør på Berlingske Tidende 1998-2002. Her er i øvrigt både venstreorienterede og højreorienterede indlæg. Den er ikke nævnt i det nye opslagsværk om Den kolde Krig, som netop igen skabte debat i år, fordi dens redaktører atter fremstillede Den kolde Krig på en måde, som ikke tog højde for den brutale virkelighed uden for landets grænser, og lod som om, at det drejede sig om en systemkonflikt uden moralske implikationer.

3. Danmark er ikke en ø. Vi er tæt forbundet med begivenheder i andre lande og har også indflydelse på forholdene i andre lande. Ikke mindst i debatten om besættelsestiden har dette tema spillet en afgørende rolle. Megen historieskrivning om besættelsestiden har været snæver national og standsede ved vore landegrænser. Det har været en tendens blandt historikere til at prise samarbejdspolitikkerne og embedsmændene for at bringe denne lille småstat stort set frelst gennem krigens ragnarok. Hvor andre landes borgere blødte og blev massakreret, skete der meget lidt herhjemme. Det har den været anført af en række yngre historikere som en slags moralsk ekstraargument, at samarbejdspolitikken endda reddede jøderne ved aktionen i oktober 1943. Det er også den argumentation, Bo Lidegaard netop har ført i marken i sin seneste kulturradikale version af Danmarkshistorien i sin bog "En fortælling om Danmark". Der er tale om en heltehistorie om lille Danmark og udenrigsminister Erik Scavenius, der holdt Danmark ude af alle problemer. Bogen fik til min forbløffelse positive anmeldelser overalt, også i de borgerlige aviser, selvom enhver kan forvisse sig om, at det i høj grad var en socialdemokratisk radikal skæv udlægning af Danmarks historie.

Jeg har aldrig brudt mig om den nationale historieskrivning. Det giver da kun mening, at se dansk historie netop i forhold til verdenssituationen. Ja, den danske samarbejdspolitik og samarbejdspolitikere, der regnede med, at tyskerne sikkert ville vinde, bragte os tilsyneladende frelst igennem - men hvad var baggrunden? Det er først i de seneste år kommet frem, at Danmarks massive eksport til nazisterne spillede en ikke uvæsentlig rolle for den tyske mildhed her. Og skal man moralsk argumentere for, at den danske samarbejdspolitik reddede landet og danske jøder, så må det også med, at den danske eksport, der var til stor nytte for nazisterne, også var med til at forlænge krigen. Hvor mange modstandsfolk og jøder døde i de sidste dage, fordi krigen blev forlænget? Og desuden medførte den danske samarbejdsvillighed

med tyskerne, at danske diplomater stort set afholdt sig helt fra at hjælpe desperate jøder fra ambassader og gesandtskaber. Hvor britiske, portugisiske, japanske og portugisiske embedsmænd reddede i tusindvis, var der ingen danskere, der reddede jøder, fordi danske diplomater, som gesandten i Berlin skrev, skam ikke ville udsætte den fine samarbejdspolitik for rystelser. Burde det ikke også med? Hvorfor har vi ikke for længe siden fået en redegørelse for, hvor meget dansk eksport betød for at forlænge krigen?

Kort sagt kan man ikke se ensidigt på dansk historie under Anden Verdenskrig, hvis man vil vurdere resultatet. Og det kan man heller ikke, når man skal berette om Danmark under Den kolde krig. Hvis man afskærer Danmark fra resten af verden, så har man allerede foretaget en vurdering og kan nøjes med vores egen lille søde historie og udelade verdens grusomhed. Det går simpelthen ikke. Vor historie er ikke kun national, den har altid en sammenhæng med resten af verden.

Det er det 3. hovedformål med debatten, nemlig at sætte Danmark i internationalt perspektiv og forsøge at undgå den snævre dansk-nationale historieskrivning.

4. Dette internationale perspektiv har det formål at bringe de danske handlinger ind i den brutale virkeligheds rammer. Danske historikere om besættelsestiden har ofte gjort samarbejdspolitikken til et spørgsmål om national overlevelse. Det var det også, men havde nazisterne vundet var vi endt som et appendiks til et stortysk rige, og vor selvstændighed og demokrati havde været ikke-eksisterende.

Sagen var nemlig, at striden under Anden Verdenskrig, hvor tusindvis af britiske og amerikanske soldater ofrede livet, var en kamp for friheden. Det vidste mange danske frihedskæmpere udmærket. Læs f.eks. frihedskæmperen Jørgen Kielers bog "Hvorfor gjorde I det?", hvor han fortæller, hvordan de unge modstandsfolk havde lange debatter om kampen mod nazismen som en international kamp for frihed. Vi må ikke gøre Danmarks frihedskamp til blot en national foreteelse, for den havde et internationalt aspekt om frihed.

På samme måde med Den kolde Krig, som absolut havde nationale aspekter om overlevelse ved et evt. supermagtsopgør, men hvor vi stod som en del af den frie verdens kamp mod kommunismen. Det er blevet en del af danske historikeres fortælling om Den kolde Krig, at fremstille os, som en lus fanget mellem to supermagter,

der nærmest var lige truende - eller som en stakkels tapir i urskoven [som på Scherfigs malerier, red.] Det er også dette historiesyn, der viser sig i det seneste opslagsværk om Den kolde Krig, som udsendtes i år og som gav anledning til en bred debat i bl.a. Berlingske Tidende efter jeg gav den en meget hård kritik og kun 2 stjerner. Sagen er nemlig, at Danmark var ikke neutralt.

Vi var en af NATOs vigtige allierede med lytte-stationer på Langeland og Stevns. Der var konkrete angrebsplaner mod Danmark. Vi var på liv og sjæl involveret i en afgørende magtkamp for frihed. I mange danske historiske værker om Den kolde Krig kunne man tro, at vi ikke rigtig var en del af den frie verdens kamp mod kommunismen. Men både som nation og som enkelte personer var vi dybt involveret.

Kort sagt handlede både Anden Verdenskrig og Den kolde Krig om andet end national overlevelse og national-egoisme. Den handler om frihedskamp og Danmark var en del af denne kamp.

5. Et af de afgørende motiver for at rejse debatten om disse forhold er forsøget på at fortælle ikke mindst ungdommen, at Danmark ikke var et fredeligt sted på jorden, mens supermagterne kæmpede i verden udenfor. Det kan man overbevise sig om ved f.eks. at besøge Stevnsfortet.

Erindringslitteraturen om Danmark efter 1968 fremstiller ofte den danske ekstreme venstrefløj, som om det drejede sig om fede fester og at score pigerne. Men sådan var det ikke. Vi havde i DKP en Moskvaloyal gruppering, der var parat til at følge mindste vink fra Sovjetunionen. Men vi havde også både danske grupper, der var yderst farlige, og internationale terrorgrupper, der opererede i Danmark.

Hoveddebatten har drejet sig om de ekstreme holdninger i Europa og Danmark efter 1968, hvor megen fokus har været på Blekingegadebanden. Men det er alt for snævert, for banden var ikke den eneste, der flirtede med tanker om voldelig revolution og havde samarbejde med PFLP. Det havde Venstresocialisterne nemlig også. Vi ved endnu ikke alt om en gruppe som VS eller BZerne. Hvis man læser det nye opslagsværk om Den kolde Krig, får man ikke et reelt indtryk af disse gruppers farlighed. VS fremtræder som et stuerent parlamentarisk parti.

Foruden Blekingegadebanden, VSerne og lignende grupper var der dødsensfarlige terrorgrupper i Norden og Danmark som Abu Nidal gruppen, PFLP og bl.a. PFLP-

General Command. Vi havde også terrorvirksomhed herhjemme som bomberne i 1985 mod North West Airlines og mod synagogen. Sagen er ikke nævnt i det nye koldkrigsleksikon, ligesom international terror slet ikke er behandlet, hvilket er mærkeligt, for der var efter 1968 et væld af farlige grupper, der rejste rundt i Europa og var en konstant trussel for de demokratiske lande. Heller ikke i Bo Lidegaards nye Danmarkshistorie er disse forhold nævnt, og når han skriver, at Danmark i midten af 1980'erne mistede sig barneuskyld, så nævner han ikke bombeangrebet i København i 1985, der kostede 1 livet og sårede 27, men drabet på socialdemokraten Olof Palme.

Min hovedpointe er, at hvis man skal forstå farer og trusler under Den kolde Krig, så må vi se det internationalt, og vi må forstå, at højreradikalisme og venstreradikalisme begge var farlige, og at Danmark på ingen måde var et uskyldigt dyr fanget mellem to farlige supermagter, men at vi i høj grad var en del af kampen for frihed både under Anden Verdenskrig og Den kolde Krig.

I en tid, hvor historieløsheden breder sig med stor hast, er det simpelthen vor pligt, at fastholde den historiske ramme for samfundsdebatten. Men det skal selvfølgelig ikke ske ukritisk, og den brede debat om Den kolde Krig og besættelsestiden er et forsøg på at kvalificere vor historieforståelse og formidling. Men jeg synes, at værdikampen faktisk har nyttet noget. Mange af de holdninger omkring venstreradikalisme i alle dens afskygninger, som var umulige at sige for 10 år siden, kan man nu sige. Værdikampen blev måske ikke vundet på alle fronter, men vi fik faktisk væsentlige sejre hjem.

Note: Tale holdt ved tildelingen af Adam Smith-prisen 2011 d. 4. juni i Fællessalen på Christiansborg med senere omskrivninger.